

פרשת תרומה תשע"ו

Adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק כו, כה-כח

(כה) וְהָיָה שְׁמֵנָה קָרְשִׁים וְאֲדָנִיָּהֶם כְּסָף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד: (כו) וְעָשִׂיתָ בְּרִיחַם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקָרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד: (כז) וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחַם לְקָרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִי וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחַם לְקָרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לִבְרִיחֵם יָמָּה: (כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן בְּתוֹךְ הַקָּרְשִׁים מִבְּרִיחַ מִן הַקָּצָה אֶל הַקָּצָה:

2. כתר יונתן שמות פרשת תרומה פרק כו פסוק כח

(כח) והבריה האמצעי בתוך הקרשים [הלוחות] משולבים מן הקצה לקצה מן העץ שנטע אברהם בבאר של שבע וכאשר עברו בני ישראל את הים קצצו המלאכים את העץ וזרקוהו לים והיה צף על פני המים והיה המלאך מכריז ואמר זה הוא העץ שנטע אברהם בבאר של שבע והתפלל שם בשם מאמרו של יי ויקחוהו בני ישראל ויעשו ממנו בריח אמצעי אורכו שבעים אמות ונפלאות נעשו בו שכאשר היו מקימים את המשכן היה מתגלגל כמו נחש סביב סביב מתוך לקרשי [ללוחי] המשכן וכאשר היה מתפרק היה מתפשט כמו מקל:

3. בראשית רבה (וילנא) פרשת ויגש פרשה צד סימן ד

[מו, א] ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע, להיכן הלך אמר רב נחמן שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע, היך מד"א (בראשית כא) ויטע וגו', כתיב (שמות כו) והבריה התיכון בתוך הקרשים, אמר ר' לוי והבריה התיכון שנים ושליש אמה היו בו, מהיכן מצאו אותו לשעה, אלא מלמד שהיו מוצנעין עמהם מימות יעקב אבינו, הה"ד (שם/שמות/ לה) וכל אשר נמצא אתו עצי שטים, אשר ימצא אתו אין כתיב כאן אלא אשר נמצא אתו, א"ר לוי ממגדל צבעיא קצצום והביאום עמהם למצרים ולא נמצא בהם לא קשר ולא פקע, אעין דשטים הוה במגדל והיו נוהגים בהם איסור משום קדושת הארון, אתון ושאלון לרבי חנינא חבריהון ורבנן, אמר להם אל תשנו ממנהג אבותיכם.

4. רבינו בחיי שמות פרשת תרומה פרק כו פסוק כח

ותן לבך כי הבריה התיכון המבריה הקצוות וחוגר המשכן כלו לכל הצדדין וסובל אותו, היה כנגד קו האמצעי היכל הקדש הנושא לכל הקצוות וסובלן, ומשפיע כחו בכל שבעים שרי מעלה, והיא מדתו של יעקב שמכחו יצאו שבעים נפש, ואם כן ראוי היה יעקב אבינו להורידו למצרים, שכן אמרו במדרש תנחומא: (תנחומא תרומה ט) הבריה התיכון ירד עם יעקב אבינו למצרים, אמר להם לבניו: כשתהיו נגאלים טלו אותו עמכם.

5. תלמוד בבלי מסכת שבת דף צח עמוד ב

והבריה התיכון בתוך הקרשים. תנא: בנס היה עומד.

6. רש"י הירש שמות פרשת תרומה פרק כו פסוק כח

והבריה התיכון. "תיכון" פירושו בדרך כלל האמצעי, ולא הפנימי, וכן "האשמרת התיכונה" (שופטים ז, ט); לכן התוספת...מן - הקצה אל - הקצה, כלומר מקצה הקיר ועד לקצהו. יתירה מזו, לפי הגמרא בשבת צח ע"ב היה רק בריח תיכון ופנימי אחד, שעבר דרך שני הקירות הצדדיים והקיר האחורי ו"בנס היה עומד", וכך נתקיים באמת: "והיה המשכן אחד" (לעיל פסוק ו).

7. בראשית פרק כא, לג-לד

(לג) ויטע אשׁל בבאר שׁבע ויקרא שׁם בשׁם ה' אֵל עוֹלָם: (לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים: פ ^{בראשית פרק כב, א-ב} (א) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר

אֵלָיו אֲבָרְהָם וַיֹּאמֶר הַגִּנִּי: (ב) וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנִי אֶת־יִחִידְךָ אֲשֶׁר־אֶהְבֶּתְךָ אֶת־צִדְקָתְךָ וְלֶךְ־לָךְ אֶל־אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֵלְיָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:

8. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד א

ויטע אשל בבאר שבע - אמר ריש לקיש: מלמד, שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים. רבי יהודה ורבי נחמיה, חד אמר: פרדס, וחד אמר: פונדק. בשלמא למ"ד פרדס, היינו דכתיב ויטע; אלא למ"ד פונדק, מאי ויטע? כדכתיב: ויטע אהלי אפדנו וגו'. ויקרא שם בשם ה' אל עולם - אמר ריש לקיש: אל תיקרי ויקרא ^{תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד ב} אלא ויקריא, מלמד, שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושב, כיצד? לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם.

9. תרגום אונקלוס בראשית פרשת וירא פרק כא פסוק לג

(לג) ונצב נצבא בבאר שבע וצלי תמן בשמא דיי אלה עלמא:

10. רשב"ם בראשית פרשת וירא פרק כא פסוק לג

ויטע אשל - פרדס היה להתפלל שם:

11. רש"י בראשית פרשת וירא פרק כא פסוק לג

(לג) אשל - רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר (דניאל יא מה) ויטע אהלי אפדנו: ויקרא שם וגו' - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם:

12. בראשית פרק כח, יב-כב

(יב) וַיִּחְלֶם וַהֲגַה סֹלֶם מִצֵּב אֲרָצָה וְרֵאשׁוּ מַגִּיעַ הַשְּׁמַיְמָה וַהֲגַה מִלְּאֲכִי אֱלֹהִים עֲלִים וַיִּרְדִּים בּוֹ: (יג) וַהֲגַה ה' נִצָּב עֲלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבָרְהָם אָבִיךָ וְאַלְהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֶךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרַעֲךָ: (יד) וַהֲגַה זֶרַעֲךָ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ וּפְרָצֶת יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֲךָ: (טו) וַהֲגַה אֲנֹכִי עִמָּךָ וּשְׁמִרְתִּיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר־תִּלְוֶה וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עֲשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: (טז) וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹל לֶחֶם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: (יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נִּנְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֲיִן זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: (יח) וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאָבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשֻׁתָּיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצַק שָׁמֶן עָלֶיהָ: (יט) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לִזְז שֵׁם־הָעִיר לְרֵאשֻׁנָה: (כ) וַיַּזְרַח יַעֲקֹב בְּגֶד וַיִּגְדֵּל לְלִבָּשׁ: (כא) וַשְׁבַּתִּי בְּשִׁלּוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וַהֲגַה ה' לִי לְאֱלֹהִים: (כב) וְהָאָבֶן הַזֶּה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי מִצְבֵּה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־אֲשֶׁר תִּתְּמוּלִי עֲשׂוּר אַעֲשֶׂרְנוּ לָךְ:

13. רשב"ם בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק כב

(כב) עשר אעשרנו לך - להקריב לפניך עולה:

14. בראשית פרק לא, יא-יג

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלִי מִלְּאֲדָה הָאֱלֹהִים בְּחִלּוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הַגִּנִּי: (יב) וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הַעֲתִידִים הַעֲלִים עֲלֵי־הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדָּים וּבְרָדִים כִּי רֵאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבֹן עֲשֵׂה לָךְ: (יג) אֲנֹכִי הֵאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שָׁם מִצְבֵּה אֲשֶׁר נִזְרַת לִי שָׁם גִּזְרַת עֲתָה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלְדָתְךָ:

15. בראשית פרק לג, יז

ויעקב נסע ספטה ויבן לו בית ולמקנהו עשה ספת על־פן קרא שם־המקום ספות: ס

16. בראשית פרק לה, א-ז

(א) ויאמר אלהים אל־יעקב קום עלה בית־אל ושב־שם ועשה־שם מזבֶּח לאל הנראה אליך בברחֶךָ מפני עשׂו אחיך: (ב) ויאמר יעקב אל־ביתו ואל כל־אשר עמו הטרו את־אלהי הנכר אשר בתכֶּם והטהרו והחליפו שמלתיכם: (ג) ונקומה ונעלה בית־אל ואעשה־שם מזבֶּח לאל הענה אתי ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי: (ד) ויתנו אל־יעקב את כל־אלהי הנכר אשר בידם ואת־הנזמים אשר באזניהם וישמן אתם יעקב תחת האלה אשר עם־שכם: (ה) ויסעו ויהיו תחת אלהים על־הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אתרי בני יעקב: (ו) ויבא יעקב לויזה אשר בארץ פֶּנְעֵן הוא בית־אל הוא וכל־העם אשר־עמו: (ז) ויבן שם מזבֶּח ויקרא למקום אל בית־אל כי שם נגלו אליו האלהים בברחו מפני אחיו:

17. ספורנו בראשית פרק לה: יז

ויסך עליה נסך. והשלים נדרו שנדר באמרו והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים (לעיל כח, כב). כי בזה הכין את המקום שראוי שיקימנה שם כענין דוד בהראות אליו המלאך בגורן ארונה היבوسی:

18. כתר יונתן בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק כב

והאבן הזאת ששמתי מצבה תהיה מסודרת בבית מקדש של יי ויהיו דורות עובדים עליה לשמו של יי, וכל שתיתן לי אחד מעשר אפריש לפניך:

19. רש"י בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק כב

(כב) והאבן הזאת - כך תפרש וי"ו זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה, אף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו' - כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה' וכו' עשה בשובו מפרך ארם, כשאמר לו (לקמן לה א) קום עלה בית אל, מה נאמר שם (שם יד) ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך:

20. ריקאנטי בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק כב

ואמרו רז"ל [פרקי דר"א פל"ה] והאבן הזאת מלמד שאחר שנזדמן לו שמן ויצק על ראשה נפתחה הארץ וירדה האבן עד עמקי תהומות ונעשית סניף לארץ, ועליה היכל יי עומד. ונקראת אבן שתייה שממנה נשתת העולם, והיא עומדת בטיבור הארץ:

21. אור החיים בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק כב

(כב) והאבן הזאת וגו'. יראה כי היא זו אבן השתיה (זהר ח"א ע"ב א) שהזמינה למקדש, ומצינו לו שהזמין עצי שטים למשכן במדבר. (תנחומא תרומה) ואולי שיכוין ה' באומרו ועשו לי מקדש לשון מזומן פירוש מה שכבר הוזמן כי המשכן גם בית המקדש בשניהם הזמינם יעקב, ושכנתי בתוכם חוזר אל שני הכנות אלו:

22. רש"ר הירש בראשית פרשת ויצא פרק כח פסוק כב

והאבן הזאת אשר שמתי מצבה לזכר השעה הזאת, בה עמדתי כעני ואביון על פרשת דרכים, והשקפתי על עתיד המבורך, - האבן הזאת תהיה בית אלהים, בו יהיו החיים קדושים לה'. ושכינתו בהם שרויה. רק בשעה שה' לנו לאלהים, רק אז יוכל גם ביתו של האדם להיות לבית אלהים. דור עיקש ופתלתול, המרבה להתפאר במקדשי אלהיו, יעוות גם אמת זו, והוא יבנה, כמאמר הנביא, "ספם את ספיי" (יחזקאל מג, ה), ביתם בצד ביתי: הכל בתחומו, גם לאלהים יהיה בית, אך אל יהיה ביתנו ביתו! נבקר את ה' בביתו, אך אל יבקר הוא בביתנו, - נוכחותו ודרישותיו רק יכבידו עלינו!

לא כך הוא אומר על אבן הפנה של "בית ה'" הראשון! קדושת הבתים היא תנאי לקדושת בית ה', הנקרא "מקדש" - לא על שם שהוקצה בו מקום לקדושה - אלא שבו המרכז שממנו תחדור הקדושה לתחום האנושי וליחסי הבריות. "ועשו לי מקדש", הוא אומר ביחס לחיי האדם והאומה, אשר בית יעקב יבנה על יסוד האבן הזאת, "ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ה), "והתהלכתי בתוכם" (ויקרא כו, יב); "ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך" (דברים כג, טו) הוא אומר גם על מחנות הצבא, ובסופו של דבר, בכח האבן הזאת: "והיה כל סיר בירושלם וביהודה קדש לה' צבאות" (זכריה יד, כא).

על האבן הזאת ישקיף יעקב בשעת מותו, והוא יראה בה את אבן הפנה והיסוד לישראל: הקדוש ברוך הוא - "משם רעה אבן ישראל" (בראשית מט, כד), כרועה ישמור ויגן על האבן הזאת, ויגשים את מטרתה הסופית. אולי על האבן הזאת הוא אומר בזכריה ג, ט: "על אבן אחת (שומרות) שבעה עינים", עליה יגן כל השפע הרב של ההשגחה האלהית; היא "האבן הראשה" (שם ט, ז), שתיווסד מחדש עם בנין הבית השני, אך "תשואות חן חן לה", וההגשמה הסופית מובטחת. עליה הוא אומר גם בפרקי דר' אליעזר (פרק לה): "הקדוש ברוך הוא עשה אותה סניף לארץ", שכן עתידה של הארץ וכל ייעודה מושתתים על האבן הזאת, - עליה יבנה האדם את "הבית האנושי לה". היא היא "אבן השתיה", אבן היסוד והייסוד. (ראה רד"ק, שרשים, שורש "שות"):

23. פרקי דרבי אליעזר פרק לה

השפים יעקב בפחד גדול ואמר ביתו של הקדוש ברוך הוא במקום הזה, שנאמר [בראשית כה, יז] ויבן ויאמר מה נורא המקום הזה. מכאן אתה למד שכל המתפלל במקום הזה בירושלים כאלו התפלל לפני כסא הכבוד, ששער השמים שם הוא ופתח פתוח לשמוע תפילה, שנאמר [שם] וזה שער השמים. וישב יעקב ללקט את האבנים, ומצא אותם פלם אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, ונרד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר [שם ח"י] ויצק שמן על ראשה. מה עשה הקדוש ברוך הוא, נטה רגל ימינו וטבעה האבן עד עמקי תהומות, ועשה אותה סניף לארץ כאדם שעושה סניף לכפה. לפיכך נקראת אבן השתיה, שמשם הוא טבור הארץ, ומשם נמתחה כל הארץ, ועליה היכל ה' עומד, שנאמר [שם כב] והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יתיה בית אלהים. ונפל יעקב על פניו ארצה לפני אבן השתיה, והיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואמר, רבון כל העולמים, אם תשיבני למקום הזה בשלום, אזבחה לפניך זבחי תודות ועולות, שנאמר [שם כ] וידר יעקב נדר לאמר. ושם הניח את הבאר, ומשם נשא רגליו וקהרף עין בא לתרו, שנאמר [שם כט, א] וישא יעקב רגליו. ואומר [שם כה, י] ויצא יעקב מבאר שבע וגו'. והאל הקדוש נקדש בצדקה [ישעיה ה, טז], וענו העליונים ואמרו ברוך אתה ה' האל הקדוש.